

برجی صابی

برجی صابی

دار الفنون

الشیخ الفاضل ابوالحسن علی بن محمد عسکری

تاریخی ، اجتماعی ، دینی ، فلسفی

تشرین ثانی - ۱۹۲۵

شہزادہ ہاشمی - اوقاف مطبعہ سی

۱۳۴۱

علم ایله دین آراسنده کی منازعه

دین ایله علم آراسنده کی بومانازعه نهدر؟ علم نیچون دینه هجوم اییدیور؟ عیبا ایکیسی آراسنده بر مصالحه ممکن دکلیدر؟ بربری ولی ایده جک بر قاچ مقاله ایله بو سئوالله جواب ویرمهک چالیشه جقم . فقط اولاشو مهم نقطه یی عرض ایده جکم . مادامکه علمک استادکاهی عقلین باشقه بر شی دکدر ، مادامکه عقلک قانونلری طبیعتک هر نقطه سنده حاکم و جاری اولان مبادی اساسیهدر ، او حالده دین ناصل عقله مخالفت ایده بیلیر؟ بوندن باشقه بر انسانک بر دینه سالک اولما یی فطرت اصلیه یی ایجابدن اولماسه ایدی ، پاله ئونتولوژی و آرکهئولوژی عالملری قبل التاریخه ، نسوب زمانلرده یاشایان انسانلرک بیله بر دینه متوسل اولدق لری کویسترن دلالتله ناصل دسترس اولابیلیرلردی؟ او حالده عقل دینک کندینه دکل بعض دین علماسنک بالخاصه خلقت اکوانه و حوادث طبیعییه ویردیگری صورت حلالره هجوم ایتمکده در . بناء علیه بو برنجی مقاله می اولابو هجوملرک نهدن ایلری کلدگری کی کویسترمکه تخصیص ایده جکم :

کور دیکمز دنیا

بو کور دیکمز کوی ایله اوزرنده کی بیلدیزلر ، آیاغمزله چکنه دیکمز بر نهدر؟ وبونلری بوشکلده کیم ابداع ایتمشدر؟ ایشته بی بشری بر آرز حضور و سکونه نائل اولدینی وبوسایه ده بر آرز دوشونمکه باشلادینی کوندن بری ذهنأ مشنول ایدن بو سئواللردر . عیبا براو کوزک خاطرینه بویله سئواللر کایورمی؟ ظواهر احواله کوره بو دوشونجملر منحصرأ انسانه مخصوصدر . دیه بیلیرزکه دینکده اسباب ظهورندن مهم بر قسمی بو آرایشلردر .

باشقه اوزاق مملکتلر و احوالی آزیبیلدیکمز دینلر اوزرینه حواله نظر تجسس ایتمک ایسته میورم . بونک ایچون کوزلرمی کندی مالز اولان اسلامیت ایله ، سالک لریله الک صیقی تماسه بولوندیغمز خریستیانلغه چوره جکم . بزم بعضی کتابلرمزی آچارسه قی شویله بر سوزه تصادف اییدیورز : [خرت طینت آدم اربعین صباحاً] . بوسوز آیت دکدر ، فقط تصوف کتابلرنده حدیث دیه روایت اولنیور . بونک مغاسنه کوره الله تعالی حضرتلری آدمی خلق ایدوب جان ویرمزدن اولچامورینی قرق صباح یوغورمش .

شیمدی رجا ایدرم سویله یکیز زمانیزک جن فیکرلی چوجقلمی بوکا ناصل اینانسینلر . دکل شیمدی کچمش زمانلرده ده بویوک اسلام متفیکرلری بونک مادی برشی اولامیه جغنی ییلدکلرندن بو کلامک معناسنی تصوفی بر شکلده تأویل ایتمشلردر . [۱] فقط ، آوروپا بویله یامامش . اولنرکده عهد قدیمده کی « سفر تکوین » ده خلقت مسئله سی بوشکلده تصویر ایلمش اولدیقندن ، بک بویوک صنعتکارلر قرون وسطاده آوروپانک بیکلرجه نقطه سنده انشا اولنان او محشم و معظم کلیمالرک دیوارلرنده ، ستونلرنده ، موزاییکلرنده ، بو قصه خلقتی مجسم بر شکلده تصویر و ادا ایتمشلردر . بو ستونلره ، بولوحلره ، بوموزاییکلره باقدینی وقت ، اولاقادر ، طالق حضر تلرینی برانسان صورتنده کوریرز . بو آدم کونشی ، عالی ، ییلدیزلری اعمال ایله قبه سمواته تعلق ایدیور ، فقط بو بک زحمتی ایش اونی بک یورمش ، مفکره سنک یورغونلغی آلتنده کی چیز کیلردن ، قوللرینک یورغونلغی ده عضله لرینک شیشه سندن بللی اولیور . الله تعالی امر خلقتی التی کون فوق العاده چالشدقن بویورلدقن صوکرانهایت یدنجی کونی دیکله نمکه تماماً کسب استحقات ایدیور و بوتون ملائکه سموانک آقیشلری آراسنده عرش عظمتنه جلوس ایدیور . دکل یالکز قرون وسطاده دور اخیرک ایلمک ایامنده بیله رساملر ایله هیکلتر اشلر اللهی کتب مقدسه لرینک حکایاته کوره بو صورتله تصویر ایتمکده ایدیلر .

فقط بو حکایه یالکز خرسه تیانلرک و موسویلرک دکلدی ، انسانلر اونی بیکلرجه سنه اول اریله دوشونمشلر و نهایت اوشکلده قبول ایتمشلردی . اک اسکی دین کتابلرینه ده جانیلیرسه اللهک انسان صورتنده دوشونلدیکنه و مخلوقانک یدالله ایله اعمال اولندیقنه دأر روایتلره تصادف اولنور . لایارد Layrd ، جورج سمیت George Smith ایله دیکر لرینک اخیراً کشف ایتمشکلری وثائق تاریخیه کوره بابل ایله کلدانستانک اسکی دینلرنده قصه خلقت مذکوردر . بو قصه عهد قدیمده کی قصه نک منبغیدر . هر حالده تورانده کی قصه نک ده اقدیمجه کلدانیلر ، بابلیلر ، آتوریلر و فینیکیلر آراسنده موجود اولدینی واضحاً اثبات ایدلمشدر . تورانده کی سفر تکوینک ، نامم بر شکلده بر برینه مزج ایدلمش اولان ، ایکی قصه سنده کتاب ایوب ایله « امثال » ده مذکور اولان قصه ده ، عینی خالق کائنات

[۱] فصوص ترجمه سی ، بوسنعلی عبدی افندی ، ایکنجی جلد صحیفه ۹ : [زیرا صورت الله اوزره مخلوقه اولان نشأت انسانیه عنصریه نک اکالی « ان الله خر طینه آدم اربین صباحا » مفهومی اوزره اربینک تمامی قتنده حاصل اولور . زیرا نشأت انسانیه ده اولان قوای حسیه و روحیه دن هر برسی منبع الهی و مظهر الهام رابیدر . زیواهر بقوت علوم الهیه دن بر علمک اخذینه مختصه در .

مفهومی ، اے بویوک بر علویت ایله مصوردر : مدنیتک ادوار طفولیتده بر خلقک پک طبیعی اولارق « انسان صورتنده » اولدیغنه و مخلوقاتی کندی « یدین مبارکتین » ی ایله اعمال استدیکنه ، ویلدیزلری ید قدرتیله جو سمایه آدیغنه « واوندن صوکر ا کوکیرک اوزرنده کی عرش عظمتندن اونلری تفتیش و اداره ایلدیکنه اعتقاد اولمشدر . آنجق خلقته متعلق اولان بو فکر مرور زمانه ده اعلی بر تصویره تحول ایتش . خلقتهک یالکز ال وپارمقرله دکل « کلام » ایله وقوعه کلدیکی دوشونلشدر .

خلقته متعلق اولان بو تصویری عیسویتک آباء اولرینی تماماً قبول ایتشلر و بوتون خرسیتیانلره کائناتک بویله اللهمک الیله « معنای جسمانیسیله » یاخود کلام الهیله یارادلمش اولدیغنی قبول ایتدیرمشدر . [۱] یالکز شوراده بوراده « سن غره غوار دوناسی » ایله « سن اوکوستن » کی تک توك بعض الهیاتجیلر عهد قدیمک بو قصه سنی حرفیاً قبوله تماماً میال اولغله برابر خالق تعالانک اویله جسمانی ال وپارمقرله کائناتی یاراندیغنه بردرلو قائل اولاماشدر ؛ بهد Bede ایله دیگر بعضلری ده اونلره یرو اولشدر . فقط اونلرک ملاحظه لری دیکله نمیش . بوتون خرسیتیانلر کائناتک اویله جسمانی ال ایله خلق اولدیغنه ذاهب اولشدر . اونک ایچون کلیسارک یالکز هیکلری ، رساملری ، موزاییکلری ، پنجره جاملری دکل مصورتوراتلرک هپسنده کی تزینات و نقوش مذهبه بیله اونلری به کوره یاپلشدر . [۲] خلقتهک بو شکل مادیده کی تصویری آنغولواساقسونلرک ذهته ده ایکی شاعرک اثرلری نقش وادخال ایتشدر . بونلردن یدنجی عصر میلادیده کودمون Quodemon بو قصه خلقنی تماماً جسمانی بر شکلده نظاماً تصویر ایتش ، ده ا صوکر ا اونجی عصرده میلتون Milton عهد قدیمده کی خلقت قصه لریله عهد جدیدک « کلام خالق » تصویری

[۱] کتاب مقدس ترجمه سی « استانبولده مطبعه آغوب بویاجیان سنه ۱۲۸۱ » صحیفه ۸۶۷ .

یوحناک تجریری اوزره ایچیلدن : کلام ابتداده موجود ایدی . وکلام اللهمک نزدنده ایدی وکلام الله ایدی . بو کلام ابتداده اللهمک نزدنده ایدی . هرشی آنک واسطه سیله وجوده کلدی

[۲] آلمانیده فریبورغ Fribourg و اوپسال Upsal ده کی قاهدرالرک بویوک قاپولرینی چکنه هیکلر ویاخود ایتالیاده پیزا Pize ده کی قامپوسانتو Campo Santo کلیساسنک دیوارلرنده نرساملر وبالخاصه مونره آل Montréal قاهدرالی ایله پالرمو Palerme ده کی بالاستینا کلیساسنک موزاییقلری جاهیر متفقه آمریقانک برلین سفیر اسبقی « دو ویته A, D, White طرفندن مشاهدات ذاتیه سنه بناء بو خصوصده مثال اولارق ذکر ایلمکده در . « یورغون حرکور Mercure fatigué » عنوانی آلتنده معروف اولان فلاسیق هیکل دخی خالق تعالایی خاقتک یدنجی کوننده کی حاله بیتایسینی بوکولمش قولیله غایت بارز بر صورتده تصویر ایتکده در .

برلشدر درك و بونك ایچنه تئلیك اوجیجی اقومی ده صوقارق بوسوتون جسمانی برطرزده تصویر ایتمشدر .

فقط خالق تعالی بواشیایی هانکی ماده دن اعمال ایتمشدر؟ صیرا بونی دوشونمکه کئنجه بوتون علمای نصارا اللهک بو خصوصده هیج بر شی قوللانمادیغنی و بوتون موجوداتی «عدم» دن خلق ایتدیکنی قبول ایتمشدر . فقط بعض جراتکارلر «تکوین الخلوقات» ک ایلك آیتلرینه استناداً مخالف بر فکر سردینه اجتناسار ایتمشلر ، خلقتدن اول « بلاصورت و خالی » بر کتله نك موجود اولدیغنی ادعا ایتمشدر . بونکه برابر بویه بر ادعایی کیمسه دیکله مه مشدی . آباء کنیسائییه نك بو خصوصده کی فکرلری پک قطعیدر . از جمله ترتولائییه Tertullien دیور که اکر خلقتدن اول باشه بر ماده موجود اولسایدی ، کتاب بزه خبر ویرردی . او حالده بونك خلافه ذاهب اولانلره قارشى پک بی امان ایدی ؛ بونك ایچوندر که مومالییه مخالف بر فکر سردینه جرات ایدن (هر موژن) ی کلام الهی به اعتقاد ایتمه ینلره مخصوص الك شدتلی عقوبتلره تهیدید ایتمکده در .

« سنت او کوستن » ماده نك قدیماً موجود اولدیغنی اشراب ایده جک بعض ملاحظه لر سرد ایتش اولدیغنی حالده نهایت شویله بر محاکمه ایله عامه ناسک اعتقادینی قبول ایتمشدر . « هر نه قدر کائنات ماده دن خلق اولنمشه ده بوماده نك کنیدیسی یوقدن خلق ایدلمشدر . » بومسئله حفته الهیاتیجیلر آراسنده جریان ایدن مناقشه لره دردیجی لاتران [۱] Latran مجلس رهایینی نهایت ویرمشدر . چونکه بو مجلس کائناتک یوقدن یارادلیغنی اعلان ایتمشدر . بو خصوصده پایا طقوزنجی « پی » نك سیللابوسی [۲] ایله وستمنستر Westminster ک قاهه شیزم Catéchisme ی متحددر . یعنی قاتولیکرله پروتستانلرک فکرلری بردر .

مخلوقاتک ناصل ونه دن خلق اولندیغنه دائر اولان بومسئله بو وجهه حل ایدلک کدن صوکر الهیاتیجیلر بو بوبوک ایشک نه مدت ظرفنده وقوعه کلدیکنی دوشونمکه باشلامشدر . فقط بونده بر مشکلات ظهوره کلش . چونکه (تکوین الخلوقات) ده کی ایکی قصه دن برنجیسنه کوره امر خلقت آتی کونده تمام اولش ، لکن هر کونک بر صباح و بر آقشامی وار . هر کون نه یابدیغنی ایضاح ایدلمش . ایکنجی قصه ایسه کوندوزدن بحث ایدیور . او کون خالق تعالی نك یری و کوکوری خلق ایتدیکنی خبر ویرییور .

[۱] لاتران سرائی، روماده اون عصر مدت پاپلرک اقامت و اجرای حکومت ایتدکوری بر دائره در .

[۲] پاپلرک تقبیح و اتهام ایتدیکاری خطالی صایان فهرسته سیللابوس نامی ویریلیر .

الله-یا تخیلرک بویوک بر زمره سی ایچون بک سهل القبول و بک آچیق اولان برنجی قصه شو مزیتلری سببیه ، بدایه دیکر قصه دن زیاده مقبول اولمشه ده فیلون Philon کبی بعض موسوی متفکرلری و یاخود اوریشن Origène کبی عیسویت عالمی خلقی دها یوکسک دوشونمک ایسته دیکلرندن خلقتک آن واحده (کن) امریله وقوعه کلدیکنی درمیان ایتشلردی . بونک نتیجه سی اولارق هم تورانده ، هم انجیلده کی ایکی قصه یه اینامق لازم کلدیکنه قرار ویرمشله . اللهک ذات الهمیسنه خاص برطور مخصوصه عالی آتی کونده خلق ایتدیکنی ، بونکله برابر بونی آن واحده یابدیغنی سویله مشله . خلقتک آتی کونده وقوعه کلدیکنی تأیید ایدن افرم سیروس Ephrem Syrus کبی بعض بویوک الله-یا تخیلرک اعتراضلرینه رغماً ، ایکی قصه آراسنده کی بو صورت تسویه یی (سنت آنااس) ایله (سن بازیل) شرق کلیسا سنده ، (سنت اوکوستن) ایله (سنت هیلهر) غرب کلیسا سنده نشر و تعمیم ایتشلردر .

فقط برایش هم آتی کونده هم آن واحده ناصل اولایلیر ؟ بونی عقل ناصل قبول ایتسین ؟ آتقی کله لری اوریه چوریه ، متلری مهارتله ایشله یه ایشله یه ، مابعد الطبیعه دن استعانه ایده ایده ، نهایت خلقتک هم آتی کونده هم آن واحده اولدیغنه بوتون اوروپا لیری ایناندرمشلردر .

بو ایکی قصه یی تألیفه موفق اولق ایچون سبق ایدن اقداماتک بعضلری حکایه اولمغه ذکر . شرق کلیسا سنده منسوب آبا عیسویه ، غرب کلیسا سنده منسوب اولانلر کبی مسئله یی حل ایچون علم مقدسک برچوق مباحثی خرج ایتشلردر . مثلاً امر خلقت خصوصنده ، عددلرک بعض خواص خفیه سی ابراز و اثباته اوغراشمشلردر . موسوی (فیلون) خلقتک آن واحده وقوعه کلدیکنه اعتقاد ایتمکله برابر ، عالمک ینه آتی کون ایچنده خلق ایدلمش اولدیغنی بیان ایتمکده ایدی ، زیرا « بوتون عدلر ایچندن آتی عددی الکیزیده شمیر و برکتایی ایمش . » اجرام سماویه دردنچی کونی درت عددینک آهنکی واسطه سیله ، حیوانلر حواس خمس سببیه بشنچی کونی - انسان آلتنچی کونی خلق ایدلمش ، زیرا آتی عددینه مخصوص حاصلر اونو مدت خلقتک حد منتهایی اولارق قبول ایتدرمش ؛ یدی عددینه مخصوص حاصلرک ایسه صایبسی اولما . یغندن استراحت اوکونه تخصیص ایدلمش . ایکنچی کونک ایشنی عجبا الله نیچون اینی وصفیله یاد ایتیمش ؟ [۱] « سن ژه روم » ک [۱] کتاب مقدس ترجمه سی (بویاجیان اغوب مطبعه سی سنه ۱۸۸۶) فی الحقیقه بو کتابک

قولنه کوره بونک سببی ایکی عددینک بحسب الذات فنا اولماسی ایتمش . بوملاحظه بی برقاچ عصر صو کرا بویوک بریتانیاده بد Bede ده قبول ایتمشدر .

(سنت اوکوستن) ده عددلرک خواص و مزایاسنه متعلق مناقشه لره وقف وجود ایتمشدر . باقکنز نه دیور : (الله خلقتی الی کونده اکیال ایتمش اولدینی ایچون الی عددینه عدد اکیمل دیمه ملی بز . فقط دها ایسی الی عددی عدد اکیمل اولدینی ایچون الله دنیایی الی کونده خلق ایتمی بز .) — بو طرز استدلال بوتون قرون وسطاده دوام ایتمشدر . حتی برجدیدک کشفندن برسنه صو کرا نورمبرغ Nuremberg ده اننشارایدن La cronique عنوانه بر مجموعده اوملاحظه شویله بر عباره ایله قولقلری جینلا تمشدی . (خلقت اشیا الی عددیله ایضاح اولنور . زیرا اونک اجزاسندن هر بری : بر ، ایکی ، اوچ عددی بر شکل مثنائی تحمل ایتمکده در .) والحاصل خلقت کائناتک بویله هم آن واحدده وهم بر صباح و بر اقسالی الی کونده یاپلش اولماسی تصویری ارتق بالقوه عموماً قبول ایلمشدی . اون ایکنجی عصر میلادیده (پیه لومبار) ایله (هوغودوسن و یقتور) حائر اولدقلری نفوذ و اعتبار ایله اونی تصدیق و کلیسانک ذهنه نقش ایتمشدر . قرون وسطانک دیگر متفکر لری ده بو ایکی فکری تألیفه صرف مساعی ایتمشدر . (پواتیه) لی (سنت هیلور) ایسه شویله دیور : « هر نه قدر موسایه کوره قبه سنانک تنظیمنده ، قاره لرک دکزلردن آیرلماسنده ، اجرام سماویه نک تشکیلنده ظاهراً منتظم رصیرا کورونمکده ایسه ده ، سموانک ، ارضک ، و عناصر سائر نک تکوینی بدیهیدر که آن واحدده وقوع بولمشدر .) (سن طوماس دا کن) ، سن اوکوستندن آلدینی ایجه بر تفریق ایله مسئله نک کوسوتمکده اولدینی مشکلاتی حل ایتمش و بو صورت حل عصر لرجه مدت افکاری تطمین ایلمشدر : مومالیه ک قولنه کوره : « الله اولا ذات اشیا یی آن واحدده یاراتمش ، صو کرا اونی تنظیم و امر تکوینی اکیال ایچون الی کون چالشمشدر . » — اوروپاده ایلک ره فورماتور لر یعنی مذهبجه تعدیلاته تشبث ایدنلر بو نظریه بی قبول ایتمشدر . لوتر Luther دنیور که موسی آجیق و بلا مجاز سویله مش ، بناء علیه عالم الی کونده خلق اولمش ، فقط بو فعل تکوین قدرت الهیه ایله آن واحدده وقوعه کلشدر .

ملانتختون Melancthon دخی کتاب مقدسک « تکلم ایتمی ، و اولدیلر » قولنه استناداً

ایکنجی صحیفه سنده کی ۸ نجی آیت شویله در : (والله لوحه ساتسمیه ایلدی و آقشام و صباح اولدقده ایکنجی کون اولدی) . حال بوکه دیگر متعاقب آیتلرده اوچنجی ، دردنجی ، بشنجی ، آلتنجی کونلرده کی خلقتلر ایچون هب بویله بر کلام وار : « والله ای اولدینی کوردی » .

عینی ملاحظه یی تأیید ایتمشدر . قالوین Calvin آن واحده فکرنی رد و جرح ایدرک تکوینک الی کونده وقوعه کلدیکی ملاحظه سنی التزام ایشدر . موما الیه اولاشو کیفیته نظر دقتی جلب ایدیور : توراتی تقویم کوستریورکه عالم هنوز الی بیک یاشنه کیرمه مشدر و شیمدی عمرینک نهایتنه یاقلاشمشدر . بوندن استنباط اولنورکه حیاتمزی بو خصوصده صرف افکار ایله استهلاک ایتهمش اولق ایچون خلقت الی کونده وقوع بولشدر . »

پیه ورمیغلی Pierre Vermigli شو مباحثه لره بویه بر دلیل ایله نهایت ویرمشدر : امر تکوینی ای آ کلامق پک مهم برشیدر . زیرا خرسیتیانلق اعتقادینک مبدأ نقطه سی اودر . اکر بو دستور ایمان الغا ایدلش اولسایدی ، ذله اصلیه دن اثر قالمزدی ، مسیحک وعدی حکمدن ساقط ، و دینمک قوه حیاتیه سی محو اولوردی .

وستمنستر Vestminster الهیاتجیلری یعنی انکلیز دین عالمیری Confession of faith یعنی انکلیز خرسیتیانلری ایچون بزم «آمنت بالله» من مشابه سنده اولان دستور ایمانلرینه ، کورینن و کورنمه ین بالجه اشیاک یالکیز یوقدن ایجاد دکل تمام آتی کونده یارادلدیفته دخی اعتقادک الزمیتنی قید ایتمشدر . »

روما کلیسایسی بو خصوصده پروتستان ره فورماتورلردن دهآ آز شدتلی دکلیلر . اولنورده موسانک توراتده کی نقلنه تماماً اینامق لازم کلدیکنی بیان ایتمشردی . حتی اون سکزننجی عصر اورنالرند بوفون Buffon ژه ثولوژی به حاند بسیط بعض حقیقتلری بیانه تصدی ایتدیکی وقت صوربون دارالفونوی اونی بادی خجالت بر بیاننامه نشریه فکرنی کیری آلمغه مجبور ایتمشدی . بیاننامه شوسوزلرله بیتور : «کتابمه ارضک شکله متدائر اولق اوزره سویلدیکم شیلردن وعموماً موسانک نقلنه مغایر اولایله جک هرشیدن تماماً واز یکپورم . »

والحاصل الهیاتجیلر تکوینک طرزیه ، استعمال اولنان ماده یی ، ومدتی بو وجهله حل ایتدکدن سوکرا بونک زمانی تعیینه غیرت ایتمشدر .

بو خصوصده جریان ایدن مناقشه لرک نتیجه سنده عوالمک میلاد عیساندن ۴۰۰۸ سنه اول خلق ایدلدیکنه قرار ویرمشدر .

حتی ۱۷نجی عصرده کمبریج دارالفونوی رئیس تانیسی وزماننده کی عبرانجه عالمکرتک متحیزی لایتفورده Leitfod ایشی دهآ کسدیره رک خلقتک میلاد عیساندن ۴۰۰۴ سنه اول

تشرین اولک یکریمی اوچنجی کونی صباحک طقوزنده اولدیغنی تعیین ایتشدرد . حقیقت حالده بونیجه لاقناس Lactence [۱] اصولک بر مظفریتی و تورانک استخراج معاینسی ایچون بر قاچ عصر دوام ایدن مساعینک بر نمره سی ایدی . زیرا سکنزنجی عصر میلادیده (بهد) ، اون اوچنجی عصرده (ونسهن دو بووه Vincent de Beauvais) خالقنک ایلاک بهارده اولماسی ایجاب ایتدیکنی بیان واعلان ایتشردی . فقط (لایتفود) ک شو مهم کشف تورایتسندن ایکی عصر صو کرا مع الاسف کشف اولندی که اونک تعیین ایتدیکی ساعتده فوق العاده مترقی و متمدن بر قوم مصرک بو یوک شهر لرنده قایناشمقده و دیگر ملت لرنده آسیاده یوکسک برسویته مدنیه ایریشمکده ایدیلر !

بونکله برابر ، خلقنک طرزی ، ماده سی ، مدتی حقننده کی بو میدید مناقشه لری الهیاتیجیلر بر صورت حله ربط ایتدکری حالده ، بو مسئله لریک اک مهمی هنوز بالقوه حل ایدلمه مشدی . فی الحقیقه عجبا خالق کیمدی ؟ چونکه خرستیانلر تلیشه معتقد اولدق لرندن عوالمی تئلیشک عجبا هانسی اقنومی یاراتمشدی ؟ بعض الهیاتیجیلر خلقتی اوچنجی اقنومه ، دیگر بعضیلری ده ایکنجی اقنومه اسناد ایتشردرد . بعضیلری ده فکر لرینی حواریون ایله نیه Nicè نک شو « خالق السما والارض اولان بابا الله » شککنده کی قول مجازیلرینه بنا ایدرک ایدرک امر تکوینک منحصرأ برنجی اقنومه راجع اولدیغنی ادعا ایتشردرد . دیگر بعضیلری ده تورانده کی (یاپام) شککنده کی جمع متکلم صیغه سندن بالاستفاده تکوینک اقایم نلته نک عمومه بردن عائد اولدیغنه ذاهب اولمشردرد .

قرون وسطاده خالق مکونات حقننده سرد اولان بو مختلف فکر لرک آتاری کلیسالرک طرر انشا آتنده ، ستونلرنده ، پنجره جاملرنده ، دینی کتابلرک تزینات و نقوشنده مشاهده اولنور . او اثر لره خالق تعالی بعضاً تئلیشک اوچنجی اقنومی تصویراً ، هنوز بر شکل انتظام کسب ایتمین عوالمک اوزرنده قانادلرینی آچش بر کو کر جین شککنده ، بعضاً ایکنجی اقنومی تصویراً بر کنج انسان صورتنده ، بعضاً برنجی اقنومی تصویراً محترم بر اختیار شککنده ، بعضاً ده اوچ شخصی برآراده یعنی باشلرنده یاپاره مخصوص بر تاج بولانان ، وهربری دوداقلریله بر کو کر جینک قانادلرینی طوتان بر اختیارله بر کنج صورتنده ترسیم اولنوردی . بو کو کر جین اولنرک هر برندن صادر اولمش و آرالرنده معلق بولنوردی . فقط بعضاً خالق تعالی بر بدنلی و اوچ وجهلی تصویر اولنوردی . بو حال هندیلرک ذات اجل واعلایی : (براها ، ویشنو ، سیوا) نک اوچ وجهلی [۱] لاقناس ، خرستیانلرک چیچیرونی « لقبی اخراز ایتش مشهور برمدافع نصرانیتدر .

بر بدلی اولارق تصویر ایتدیگری ایچون ، خرسیتانلرده کی تثلیث اعتقادینک ده عینی مراحل تکاملدن کچدیکنه دلالت ایدر .

دور اخیرک باشالانغیجده خلقت عالم حقنده کی (تصویر توراتی) پک بوبوک بر صنعتکارک قدرت داهیانسه یله خرسیتانلق عالنه تماماً حاکم اولمشدر . زیرا (میکلی آنجلو) دن باشقه سی اولمایان بو صنعتکار ۱۵۱۵ سنه سنده پاپا ایکنجی جولویوسک امرلری ونفوزیله (سیقسین) کلیسا سنک دیوارلرنده کی نقشلری ترسیم ایتشدی . او زمانلرده کی تلقیات دینه بی اک محتشم بر طرزده ادا ایدن ایشته بورسملردر . بوتشلفیفای سموات اورتاسنده تثلیث اقنوم اولی اولان قادر مطلق بابایی انسان چهره لی محتشم ومحترم راختیارشکلنده تصویر ایدیور . بو انسان پک شدتی روز کارلره بینمش واطرافنی ملنکار قوشاتمش اولدیغی حاده فضای بی انتهاده دولاشور ، بوندن باشقه بورسملارونک ، کردون فیروزه قامک بربری آرنجه کلن افلاکنده امر تکوینی ناصل اجمال ایتدیکنی کوستریور . والحاصل کتاب تکوینک برنجی حکایه سنه موافق ارلان بو تصور نهائی میکلی آنجلونک شو علوی اثری سایه سنده بوتون عیسویت عالنده قبول ایدمش ، بوسسوه Bossué اوننی شدتی مدافعه ایتمش ؛ ایستر قاتولیک ، ایستر پروتستان اولسون بوتون کلیسالر اوننی قطعاً تأیید ایلشلردی . فقط بو مناقشه لره دها ایلك کوندن ، باشقه بر مسئله ده قاریشمشدی . شویله که آیات نورانیه نک برنجیسنده نور خلق اولندی ، بنساء علیه کیجه ایله کوندوز بررندن برنجی کونی تفریق اولندی دیلیدیکی حاده ، کونشله آیک انجق دزدنجی کونی خلق اولدیغی خبر ویریلدیور . ایشته بو مسئله نی ده حل ایچون یوزلرجه دکل بیکلرجه صحیفه یازیلر یازمش وکلامی وکویا علمی نیجه نیجه دلیللر سرد ایدلمشدر . حال بوکه توراتک اوآتی قدما عننده نور ایله ظلمتک اجرام سماوییه غیر تابع مستقلاً موجود برر ماهیت Entité اولدیغنه وکونشله آیک ودیگر اجرام سماویه نک « نوری تزید ایچون » موجود اولدقلرینه نوری ظلمتدن تفریق ایتک ، کوندوز وکیجه یه حاکم اولمق ایچون « موجود اولدقلرینه ذاهب اولمالرندن نشأت ایتکده ایدی . بنساء علیه اوتکلفات تاویلده بو بسیط حادثه نی عصرلرجه مدت نظرلرمزدن کیزله مشدی .

ایشته بورایه قدر بالکز خلقت مسئله سنک ده بعض جهتلری حقنده ویردیکنر معلومات علمک نیچون دین عالمربنه قارشنی عصیان ایتدیکنی کوسترمکه کافیدر . بوندن ضوکر اکلرجه مقاله لرمزده بونزاعی ایجاب ایدن دیگر مسئله لری ده برربر کوستره جکیزم